

Rekening houden met vogels tijdens dijkwerkzaamheden

Inhoud

Voorwoord	3
Zeedijken als rustplek	5
Vermijden	6
Doen	6
Zeedijken als broedplek	8
Vermijden	10
Doen	14
Colofon	16
Bijlage: Juridisch kader dijkwerkzaamheden en natuurbescherming	17

Bontbekplevier, een mogelijke broedvogel op zeedijken.

Voorwoord

De dijk als veilige thuishaven

'Ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is.' Dat is het eerste waar ik aan dacht toen ik met dit voorwoord begon. Dit is namelijk één van de zeldzame momenten dat ik tegenwoordig nog thuis ben. Zittend in mijn tuin, genietend van de voorjaarszon. Ik hoor de vogels overal om mij heen. Het is voorjaar. Boven mijn hoofd zit een duivenechtpaar. Koerend in mijn té grote lariks. Al eeuwenlang beschermen onze dijken grote delen van ons land tegen het water. Zonder dijken zou immers meer dan 60 procent van Nederland onder water staan. Door de dijken kunnen wij toch in onze delta wonen, werken, ondernemen en recreëren. Binnen deze dijken voelen wij ons thuis. Als we dan ineens op die dijk staan dan zien we de wereld even door de blik van een vogel. Een weidse blik op onze wereld. Met een cultuurlandschap waarin stad en platteland ogenschijnlijk moeiteloos samenvloeien. Daarin vinden vogels niet alleen een leefomgeving. Ze zweven er ook boven en verbinden ons als mensen in deze wereld.

Veel van onze dijken zijn ontstaan door mensenhanden en hebben de belangrijke taak om ons tegen hoogwater te beschermen. Maar een dijk gaat veel verder dan het zorgen voor veiligheid. Waterschappen zien namelijk steeds meer mogelijkheden om de dijk in te zetten voor het behoud en het versterken van biodiversiteit. Daarbij is een bloemrijke dijk met een gevarieerde begroeiing niet alleen mooi, maar maakt de dijk ook sterker. Zo gaan veiligheid en natuurvriendelijk beheer hand in hand.

De waterschappen voeren momenteel samen met Rijkswaterstaat de grootste dijkversterkingsoperatie uit sinds de Deltawerken. En dat biedt kansen om slimme combinaties te maken om zo meerdere doelen in een gebied te combineren. Zo kunnen we met het beheer van onze vele kilometers aan (zee)dijken helpen de biodiversiteit te versterken in ons watersysteem.

Deze brochure geeft tips over hoe je als waterbeheerder rekening kunt houden met de vogels op zeedijken en kwelders. Zodat de dijk niet alleen de veiligheid voor mensen waarborgt, maar ook helpt bij het beschermen van vogels. Zo werken we met elkaar aan een robuuste natuur. Essentieel voor ons land als waterland.

Erik den Hertog
Bestuurslid bij de Unie van Waterschappen

Zeedijken als rustplek

De slikken en platen langs de Nederlandse kust vormen een rijk foerageergebied waar jaarrond miljoenen (trek)vogels naar voedsel zoeken. Als deze gebieden tijdens hoogwater enkele uren onder de golven verdwijnen, concentreren de vogels zich in groepen op droge plekken waar ze kunnen rusten, slapen en hun veren verzorgen: de zogenaamde hoogwatervluchtplaatsen (hvp's).

Vogels zoeken een hvp waar zoveel mogelijk rust is, dichtbij de voedselgronden. Zo verliezen ze geen onnodige energie. Dit is extra belangrijk voor trekvogels die op weg zijn van of naar hun overwinteringsgebieden. De meeste hvp's worden vrijwel jaarrond gebruikt door verschillende vogelsoorten. In veel regio's vormen dijken en aanliggende kwelders belangrijke hvp's.

PERIODE

Jaarrond, van 2 uur voor tot 2 uur na hoogwater.

VOGELSOORTEN

Vooral steltlopers, ganzen en eenden. Bijvoorbeeld scholekster, steenloper, bonte strandloper, rosse grutto, wulp, zilverplevier, tureluur, bontbekplevier, rotgans en bergeend.

Vermijden

- Voorkom onnodige verstoring van groepen rustende vogels tijdens hoogwater. Dit kost vogels niet alleen veel energie, herhaalde verstoring kan ook leiden tot vermindering van de plek en daarmee tot verlies van leefgebied.
- Verstoring van rustende vogels weegt extra zwaar in periodes met slecht weer; voorkom verstoring bij harde wind, extra hoge waterstanden, lage temperaturen of sneeuw en ijs.
- Rondom belangrijke hoogwatervluchtplaatsen zijn dijktrajecten soms gesloten voor publiek. Vermijd het betreden van gesloten dijktrajecten in de periode rondom hoogwater.

Doen

- Houd er rekening mee dat verstoring afstanden van vogels variëren van enkele tientallen meters tot vele honderden meters, afhankelijk van de soort en de omstandigheden.
- Vergroot je afstand tot een groep vogels zodra je de eerste tekenen van verstoring opmerkt (kijken, nek strekken, opstaan, weglopen). Zo voorkom je dat de groep wegvliegt.
- In de auto blijven zorgt voor minder verstoring dan te voet gaan.
- Voer kleine werkzaamheden en inspecties uit tijdens laagwater.
- Win voor het uitvoeren van langduriger werkzaamheden informatie in bij lokaal bekende ecologen over locaties van hoogwatervluchtplaatsen op en nabij dijken.
- Zorg bij werkzaamheden voor een alternatief. Sluit bijvoorbeeld een ander dijkvak af voor publiek en zorg daarbij voor handhaving.
- Zorg voor een goede fasering van de werkzaamheden om de verstoring zo kort mogelijk te houden.

Zeedijken als broedplek

De taluds van zeedijken vormen een broedplek voor verschillende vogelsoorten. De eieren worden gelegd in kieren tussen steenblokken, tussen lage vegetatie of tussen aangespoeld materiaal aan de voet van de glooiing. Ook buitendijkse strandjes, kwelders en overhoekjes vormen een geliefde broedplek. Zo broedt bijvoorbeeld ca. een vijfde van de landelijke populaties van bontbekplevier en strandplevier op dijken en strandjes rondom de Oosterschelde.

De aanwezigheid van intergetijdengebied grenzend aan de zeedijk is cruciaal om naar voedsel te kunnen zoeken. Dit geldt voor de oudervogels, maar zeker ook voor de jongen, die deze plekken lopend moeten kunnen bereiken. Plevieren hebben meerdere legsels per jaar en kennen zodoende een lang broedseizoen.

BROEDPERIODE

15 maart tot 31 augustus

VOGELSOORTEN

Strandplevier, bontbekplevier, scholekster.

Uitkomende eieren strandplevier tussen de stenen van een zeedijk.

Nest van strandplevier op dood plantenmateriaal.

Vermijden

BIJ REGULIER ONDERHOUD

- Rijd of loop niet onnodig over het dijktalud maar blijf op de (fiets)paden.
- Maai steenglooiingen niet tussen 15 maart en 31 augustus.
- Ruim geen wieren of ander aanspoelsel op binnen 500 meter van broedlocaties, tot de jongen zijn uitgevlogen.

BIJ DIJKONDERHOUD OF -VERZWARING

- Op buitendijkse overhoekjes of strandjes wordt vaak gebroed. Gebruik deze tijdens het broedseizoen niet als depot.
- Grijp een dijkverzwaring niet aan om buitendijkse paden open te stellen voor recreatie zonder vooraf goed te toetsen of dit niet ten koste zal gaan van rustende of broedende vogels door toegenomen verstoring.
- Gebruik geen 'overlaging' van stortstenen op droogvallend slik bij de teen van de dijk. Dit vormt een onneembare barrière voor kuikens die op pad zijn naar het intergetijdengebied om te foerageren. Ze komen klem te zitten of vallen tussen de stenen. Het aanleggen van zgn. 'vogelpassages' ter mitigatie is niet bewezen effectief. Bijkomend probleem is de vestiging van grote aantallen bruine ratten - predatoren van eieren en kuikens - tussen de stortstenen.
- Gebruik op locaties waar vogels broeden geen stenen met grote gaten zoals Hill-blocks, waar rondscharrelende jongen in verdwijnen en niet meer uitkomen. Ook vlakke betonblokken zijn ongeschikt als ondergrond om te broeden.

Nest van bontbekplevier (omcirkeld) op de Slikken van den Dortsman, Oosterschelde.

Voormalige broedlocatie van strand- en bontbekplevieren op zeedijk bij Borssele, grenzend aan goed foerageergebied, ongeschikt geworden door stortstenen barrière.

Stortstenen langs de Waddendijk op Terschelling, barrière voor vogels die op of achter de dijk broeden en vestigingsplaats voor bruine ratten.

Hillblocks met gaten waar kuikens in vast komen te zitten. De dijk is hiermee ongeschikt geworden als broedplek.

Werkzaamheden kunnen op zichzelf ook broedvogels aantrekken. Het neerleggen van zand tijdens dijkversterkingen op Ameland leverde vele tientallen nesten van de scholekster op. Een soort die bij de ecologische toetsen niet in beeld was gekomen omdat deze niet is aangewezen als broedvogel voor het Natura 2000-gebied. De nesten en eieren van alle inheemse vogelsoorten zijn bij wet beschermd, waardoor er tijdens de werkzaamheden maatregelen moesten worden genomen.

Doen

- Bekijk de [Handreiking Grasbekleding](#) voor tips en adviezen over faunavriendelijk beheer van grasdijken.
- Op sommige plekken worden broedlocaties omheind door natuurorganisaties of vrijwilligers. Blijf buiten deze afzettingen.
- Plan werkzaamheden bij voorkeur buiten het broedseizoen, dat loopt van ca. 15 maart (vestiging) tot eind augustus (laatste jongen vliegen uit).

INDIEN ER TOCH GEWERKT MOET WORDEN IN HET BROEDSEIZOEN

- Vraag informatie over broedvogels op bij lokaal bekende ecologen. Laat je ook door hen adviseren over maatwerkoplossingen.
- Broedgevallen uit voorgaande jaren zijn een goede indicatie dat er weer gebroed zal worden. Zowel scholeksters als plevieren broeden vaak jaarlijks op ongeveer dezelfde plekken.
- Maak de werklocatie ongeschikt voor vestiging van broedvogels en zorg tijdig voor een alternatieve broedplek. Deze moet vrij zijn van menselijke verstoring en grenzen aan droogvallend slik of ander goed foerageergebied.
- Zorg voor een goede fasering van de werkzaamheden om de verstoring zo kort mogelijk te houden.
- Houd rekening met de vogels van binnendijkse natuurgebieden. Ook soorten die daar broeden trekken soms met hun jongen de dijk over naar het getijdengebied, zoals kluten.

DOE IETS EXTRA'S

- Stel vast of broedlocaties na afloop van de werkzaamheden weer gebruikt worden en er geen onbedoelde negatieve effecten zijn opgetreden.
- Onderzoek of mitigerende of compenserende maatregelen functioneren zoals verwacht, zodat deze kennis in de toekomst toegepast kan worden.
- Verbeter het broedhabitat, bijvoorbeeld door schelpen of grind aan te brengen op geasfalteerde glooiingen, waardoor de vogels een betere broedplek hebben die minder snel heet wordt.
- Vergroot de rust op broedplekken en hoogwatervluchtplaatsen door kwelders en andere buitendijkse gebieden minder makkelijk toegankelijk te maken voor recreanten.

Er worden schelpen gestort op geasfalteerde delen van een dijk bij Zierikzee (boven) waar een bontbekplevier direct gebruik van maakt (onder).

Colofon

DEZE BROCHURE IS SAMENGESTELD DOOR VOGELBESCHERMING NEDERLAND

We bedanken de volgende personen voor hun bijdrage:

Floor Arts en Wendy Janse (*Deltamilieu Projecten*)
Wilco Jacobusse (*Nationaal Park Oosterschelde*)
Dominique Blom (*Unie van Waterschappen*)
Raymond Derksen (*Waterschap Scheldestromen*)
Marit Houtsma en Rommert Cazemier (*Wetterskip Fryslân*)
Ben Eenkhoorn (*Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier*)
Frank Gijzel (*Rijkswaterstaat*)
Johan Krol (*Natuurcentrum Ameland*)

FOTO'S & ILLUSTRATIE

Omslag: **Pim Wolf**
 Pagina 2: **Menke Beks-Hindriks**
 Pagina 3: **Anne-Lieke Struijk-Faber**
 Pagina 4, 5, 8, 9, 15: **Wilco Jacobusse**
 Pagina 6: **Jan Veldman / Vogelfotogalerij Vogelbescherming**
 Pagina 10: **Floor Arts (boven), Sander Lilipaly (onder)**
 Pagina 11: **Marije Kuiper (boven), Floor Arts (onder)**
 Pagina 12: **Johan Krol**

Bijlage: Juridisch kader dijkwerkzaamheden en natuurbescherming

De bescherming van in het wild levende vogels en hun leefgebieden is vastgelegd in de Omgevingswet (Ow) en bijbehorende uitvoeringsregelgeving, met name het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) en het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl). Onderstaand de belangrijkste regels voor dijkwerkzaamheden op een rijtje.

GEBIEDSBESCHERMING

VERGUNNINGPLICHT NATURA 2000-ACTIVITEIT

De Omgevingswet bepaalt dat 'Natura 2000-activiteiten' niet zonder omgevingsvergunning mogen worden verricht (art. 5.1, lid 1, sub e, Ow). Een 'Natura 2000-activiteit' is een activiteit in een Natura 2000-gebied die niet direct verband houdt met het beheer en - op zichzelf of in combinatie - mogelijk nadelige gevolgen kan hebben voor de vogels of andere natuurwaarden waarvoor het gebied is aangewezen. Om te beoordelen of een activiteit significante gevolgen kan hebben, wordt vaak een 'voortoets' gedaan. Wanneer significante gevolgen niet met zekerheid kunnen worden uitgesloten, zal een omvangrijkere 'passende beoordeling' moeten worden opgesteld (art. 16.53c Ow). Kunnen significante effecten niet worden uitgesloten, dan kan enkel bij hoge uitzondering alsnog een omgevingsvergunning worden verleend (art. 8.74b, lid 2 en 3 Bkl). Het niet naleven van de voorschriften die aan een afgegeven vergunning zijn verbonden is strafbaar (art. 5.5 Ow).

SPECIFIEKE ZORGPLICHT

Natura 2000-gebieden worden ook beschermd door een specifieke zorgplicht (art. 11.6 Bal). Deze houdt in dat activiteiten die verslechterende of significant versturende gevolgen kunnen hebben voor een Natura 2000-gebied moeten worden voorkomen. Men moet daarom in ieder geval:

- Kennis verzamelen (over het betrokken Natura 2000-gebied);
- Effecten analyseren;
- Nadelige gevolgen proberen uit te sluiten;
- Preventieve maatregelen treffen om deze gevolgen te voorkomen;
- Activiteiten stoppen of schade herstellen als deze niet kunnen worden voorkomen.

SOORTENBESCHERMING

Alle van nature in Nederland in het wild levende vogels zijn beschermd. Het is verboden om zonder omgevingsvergunning een 'flora- en fauna-activiteit' te verrichten: een activiteit die mogelijk gevolgen heeft voor van nature in het wild levende dieren of planten (art. 5.1, lid 2, sub g, Ow). Dit maakt dat het verboden is wilde vogels opzettelijk te doden, vangen of verstoren (art. 11.37, lid 1, sub a & d Bal). Ook mogen hun nesten, rustplaatsen en eieren niet opzettelijk worden vernield, beschadigd of meegenomen (art. 11.37, lid 1, sub b & c Bal). Voorafgaand onderzoek (flora- en faunatoets) is noodzakelijk om vast te stellen of er mogelijk sprake is van een overtreding van de verboden bij de uitvoering van de dijkwerkzaamheden.

Is een overtreding van deze verboden niet te voorkomen? Dan mag de activiteit niet worden uitgevoerd zonder omgevingsvergunning voor een flora- en fauna-activiteit. Daarnaast kunnen flora- en fauna-activiteiten in een programma, omgevingsverordening, ministeriële regeling of gedragscode als vergunningvrij worden aangewezen (art. 11.44, lid 1, jo. 11.45 Bal). Het verlenen van een omgevingsvergunning of vergunningvrij stellen van een flora- en fauna-activiteit mag alleen als er geen andere bevredigende oplossing bestaat, de activiteit een wettelijk belang dient én niet leidt tot verslechtering van de staat van instandhouding van de betrokken soort(en) (art. 8.74j, lid 1, Bkl). Ook moet aan verschillende andere wettelijke eisen worden voldaan (art. 11.44, lid 4 jo. art. 11.45, lid 3, Bal jo. art. 8.74o Bkl).

SPECIFIEKE ZORGPLICHT

Voor flora- en fauna-activiteiten geldt naast de vergunningplicht een specifieke zorgplicht (art. 11.27 Bal). Deze zorgplicht geldt voor degene die een flora- en fauna-activiteit verricht en weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat deze activiteit nadelige gevolgen kan hebben voor de natuur.

De specifieke zorgplicht voor een flora- en fauna-activiteit vereist in ieder geval:

- Kennis verzamelen (aanwezige soorten);
- Effecten analyseren (vogels, nesten, eieren, foerageer-, voortplantings- en rustplaatsen);
- Nadelige gevolgen proberen uit te sluiten;
- Preventieve maatregelen treffen om deze gevolgen te voorkomen;
- Activiteiten stoppen of schade herstellen als deze niet kunnen worden voorkomen.

BEVOEGD GEZAG VOOR VERGUNNINGVERLENING EN HANDHAVING

Het bevoegd gezag voor het verlenen van omgevingsvergunningen voor een Natura 2000-activiteit en een flora- en fauna-activiteit is het Ministerie van LNV bij primaire waterkeringen in het beheer bij het Rijk en in alle overige gevallen Gedeputeerde Staten van de betreffende provincie (art. 4.12, lid 2, sub a, onder 2° jo. art. 4.6, lid 1, sub e Omgevingsbesluit). Zij zijn ook verantwoordelijk voor de handhaving van de vergunningen (inclusief de daarin opgenomen voorschriften) en de specifieke zorgplichten.

De vergunningplichten en zorgplichten zijn bestuursrechtelijk en strafrechtelijk handhaafbaar.